

Politike rješavanja etničkog sukoba u Južnom Tirolu u 20. stoljeću.

Kokot, Adriano

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:729612>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Adriano Kokot

POLITIKE RJEŠAVANJA ETNIČKOG SUKOBA U
JUŽNOM TIROLU U 20. STOLJEĆU

DIPLOMSKI RAD

Zagreb
Kolovoz, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

POLITIKE RJEŠAVANJA ETNIČKOG SUKOBA U JUŽNOM TIROLU U 20. STOLJEĆU

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof.dr.sc. Siniša Tatalović

Student: Adriano Kokot

Izjavljujem da sam diplomski rad *Politike rješavanja etničkog sukoba u Južnom Tirolu u 20. stoljeću*, koji sam predao na ocjenu mentoru prof.dr.sc. Siniši Tataloviću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen niti korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obveza na ovom ili nekom drugom učilištu te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19 Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Adriano Kokot

TABLICA SADRŽAJA

<u>1. UVOD</u>	2
<u>2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA</u>	4
<u>3. TEORIJSKI OKVIR</u>	6
<u>3.1. Teorije etničkih sukoba</u>	6
<u>3.2. Tipovi etničkih sukoba</u>	7
<u>3.3. Pogledi na sukobe iz perspektive modernizma</u>	9
<u>4. POLITIKE REGULIRANJA ETNIČKIH SUKOBA</u>	10
<u>4.1. Metode eliminiranja razlika</u>	10
<u>4.2. Metode upravljanja razlikama</u>	15
<u>5. TEORIJE RJEŠAVANJA ETNIČKIH SUKOBA</u>	17
<u>6. POVIJESNI PRIKAZ</u>	18
<u>6.1. Počeci talijanske vlasti</u>	18
<u>6.2. Fašistička vlast u Italiji</u>	19
<u>6.3. Poslijeratni period</u>	21
<u>7. ANALIZA I PRIMJENJENE POLITIKE RJEŠAVANJA SUKOBA</u>	23
<u>7.1. Politike korištene do 1948.</u>	23
<u>7.2. Politike korištene do 1972.</u>	25
<u>7.3. Politike korištene do 1992.</u>	26
<u>7.4. Struktura autonomije</u>	27
<u>8. ZAKLJUČAK</u>	29
<u>9. LITERATURA</u>	32

TABLICA ILUSTRACIJA

<u>Slika 1 Triveneto, odnosno sjeveroistočne talijanske regije i autonomna provincija Južni Tirol/Alto Adige</u>	19
<u>Slika 2 Struktura stanovništva provincije Južni Tirol/Alto Adige 1988.</u>	20
<u>Slika 3 Dvije zajedničke komisije, dvanaestorka i šestorka</u>	28
<u>Slika 4 Zakonski dekreti u pravnoj hijerarhiji</u>	28

1. UVOD

Etnički sukobi, njihovi razlozi, te politike kojima se oni naposljetku rješavaju u fokusu su ovog diplomskog rada, a naglasak je stavljen na sjeveroistočnu talijansku autonomnu regiju Trentino-Južni Tirol koju tvore dvije manje autonomne jedinice, odnosno provincije. Radi se o istoimenim provincijama Trentino na jugu regije, te Južnog Tirola na sjeveru. Etnički sukobi u međunarodnim odnosima prometnuli su se tijekom 20. stoljeća, a napose nakon kraja Hladnog rata. Rasipanje multietničkih država istočnog bloka gdje je postojao izraženiji animozitet između etničkih skupina koje su obitavale na istim geografskim prostorima poput Sovjetskog Saveza i Jugoslavije te dekolonizacija Afrike i Azije u 20. stoljeću neki su od ključnih događaja koji su tome doprinijeli (Notholt, 2006: 1.02; Tatalović, 2010: 19).

Kako bismo uopće mogli govoriti o etničkim sukobima važno je definirati što je to etnos i na koji način nastaje, a koji bismo mogli pobliže objasniti četirima teorijama. Prva od tih teorija je ona Maxa Webera u kojoj se navodi kako neka etnička skupina nastaje na subjektivnom vjerovanju pojedinaca u zajedničke karakteristike i podrijetlo, odnosno zajedničku povijest i kolektivno sjećanje na traumatične ili slavne događaje. Dakle krvno srodstvo nije presudno za stvaranje etniciteta, već osjećaj kolektiva proizlazi iz navedenih zajedničkih iskustava. Drugu teoriju donosi nam Donald Horowitz koji govori o stvaranju etnosa kojeg uvjetuju mitovi o kolektivnom nasljeđu i vjerovanje u zajedničke osobine članova skupine koje se drže njima svojstvene. U trećoj teoriji onoj po Jamesu D. Faeronu riječ je o nasljednom kriteriju koji je srodan *ius sanguinis*, to jest krvnom pravu jer se upravo članstvo u etničkoj zajednici prenosi generacijski, a zajednički identitet skupine ne temelji se na mitovima već na većinski utemeljenim povijesnim činjenicama dok je kolektivno sjećanje vezano uz izvornu domovinu. U posljednjoj teoriji Anthony Smith etničku skupinu definira kao kolektiv čije jedinstvo proizlazi iz vjerovanja u mitove o zajedničkom podrijetlu, povijesti, kulturnim obrascima te povezanosti uz domovinu koja se očituje kroz solidarnost između članova skupine (Tatalović, 2010: 21).

Nadalje, etnički sukobi imaju visok potencijal destabilizacije države kako iznutra tako i izvana, ukoliko postoje akteri na međunarodnoj pozornici koji osjećaju dužnost ili moralnu obvezu intervenirati protiv one u kojoj su prava nekih etničkih skupina ugrožena. Takvi odgovori variraju od nenasilnih ekonomskih sankcija protiv pojedinaca, vladajuće elite i strateških industrijskih sektora do vrlo nasilnih vojnih intervencija (Tatalović, 2010: 16). Vojne intervencije mogu biti izlikom za kršenje međunarodnog poretka koji se zasniva na učenjima realizma gdje je suverenost države kao međunarodnog aktera na određenom teritoriju

neotuđiva i nepovrediva, a što je zapisano u Povelji Ujedinjenih naroda, odnosno njezinom 2. članku. Unatoč tome, pojedine države iskorištavaju etničke sukobe ne bi li silom promijenile međunarodno priznate granice pritom pozivajući se na zaštitu ugrožene etničke skupine na određenom području. Primjera je samo u Europi na pretek, od invazije Turske na Cipar, do raspada Jugoslavije i etničkog čišćenja na teritorijima njezinih bivših republika ali i jedne autonomne pokrajine koje su priželjkivale autonomiju od središnje vlasti. Također, neizostavan je primjer najnovijeg oružanog sukoba u Ukrajini koji je inicirala Ruska Federacija pod izlikom zaštite govornika ruskog jezika na teritoriju Ukrajine (Kuzio, 2022: 43).

Etnički sukobi i njihova sve češća pojavnost u 20. stoljeću potakli su neke od autora poput Samuela P. Huntingtona na teoriju o srazu civilizacija, srž koje je sukob između različitih svjetskih kultura, posebice ako se po autoru radi o nespojivim kulturološkim područjima. U tom slučaju njihov je granični teritorij taj koji stvara nestabilnost, a ukoliko uzmemo bilo koju od spomenutih definicija etniciteta uviđamo kako su osjećaji povijesne povezanosti, religija, kolektivna memorija, kulturni obrasci, mitovi, jezik, te solidarnost odrednice širih kulturoloških zajednica, nazvanih svjetskim civilizacijama, a kojih se navodi ukupno sedam, odnosno osam (Huntington, 1996: 25). Huntingtonov pristup sve učestalijim etničkim i naizgled međukulturnim sukobima 20. stoljeća previdio je kako se oni nužno ne moraju odvijati između različitih civilizacija, već se katkada pojavljuju između etničkih skupina unutar istih makro civilizacija kada postoji bojazan od represije ili napuštanja statusa quo, a kojim se prethodno jamče prava poput ograničene autonomije ili uporabe materinjeg jezika, otvarajući tako prostor emocijama poput straha, mržnje i tjeskobe koje vode do nasilja (Williams, 2015: 147).

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživačko pitanje koje se postavlja glasi koje su se politike reguliranja etničkih sukoba koristile u Južnom Tirolu? Time se zahtijeva deskriptivna analiza ovog slučaja, odnosno prikupljanja i detaljnu obradu postojećih spoznaja kako bi se što konciznije moglo ući u srž problematike etničkih odnosa, općenito, a posebice etničkih odnosa u Južnom Tirolu. Radi se interdisciplinarnom pristupu koji uključuje cijeli niz društvenih i humanističkih znanosti od povijesti do ekonomije i politologije. Ova tematika od izuzetne je važnosti zbog rastućih globalnih tenzija podizanih na unutardržavnim – međuetničkim relacijama što je zamjetno iz raznih događaja koji se u vrijeme pisanja ovog rada odvijaju na svjetskoj pozornici. Također, relevantnost ovog pitanja posljedično i detaljnog prikaza leži u podatku kako etnički sukobi ne jenjavaju ni početkom ovog stoljeća (Tatalović, 2010: 17), a prisutni su na raznim područjima gdje različiti pristupi ovoj problematici variraju od države do države, njihovim povijesnim tekovinama ali i aktualnim zbivanjima, te aspiracijama k euroatlantskim integracijama, ili pak udaljavanju od njih.

Postoji niz autora koji su značajno doprinijeli razumijevanju etničkih sukoba, a čijim je radovima neophodno posvetiti pozornost. Ponajprije, neizostavna su imena poznatih autora poput Maxa Webera i Donalda Horowitza koji su opisali etnicitet kao fenomen, a zatim valja spomenuti i široko mnoštvo autora koji opisuju fenomene etničkih sukoba. Nadalje, pojmova i teorija poput preduvjeta za uspješno rješavanje sukoba određenim metodama do same implementacije politika koje streme k eliminiranju i upravljanju etničkim sukobima postoji priličan broj (Ross, 2002: 1008-1009; McGarry i O'Leary, 1993: 4). U ovom radu ćemo nastojati prikazati široku lepezu znanstvenih radova i proširiti znanje vezano uz politike koje su dovele do smirivanja etničkih tenzija u regiji Trentino-Južnog Tirola. Poveznice između tipova etničkih sukoba i reakcije vladajuće elite koja može proizaći iz manjka razumijevanja ili čak osjećaja ugroze uvelike određuju daljnji tijek događaja (Notholt, 2009: 1.08) , a time možemo otvoriti početnu premisu etničkih sukoba koja se zasniva na riječima Martina Luthera Kinga Juniora kada znakovito tvrdi da *nasilje rađa nasilje* (King, 2010: 64).

Opisivanje dinamike etničkog sukoba u Južnom Tirolu i uvida u njegovo razrješavanje kao i prikaz dosadašnjih saznanja pokretači su ovog deskriptivnog istraživanja, unatoč tome što se ne radi o komparativnoj analizi već o paradigmatom slučaju. U ovakvoj vrsti istraživanja neminovna je i gdjejoja usporedba između regija čije je stanovništvo kroz povijesne, političke, geografske, kulturološke i ine aspekte vezano uz temeljnu jedinicu analize što je dakako Južni Tirol. Metoda prikaza jednog etničkog sukoba odabrana je zbog same količine podataka i

bogate povijesti koju vrijedi višestruko izučiti ne bi li se na taj način umanjio prostor za greške. Također, postoji niz faktora koji utječu na dinamiku razvoja etničkih sukoba što ih čini izuzetno slojevitima i teško usporedivima u vidu problematike koja je politizirana, bila ona jezična, religijska ili povijesna. Usprkos tome što se situacija razlikuje od slučaja do slučaja, fenomenima poput ovih nužno je pridati pozornost kako bi se u budućnosti etnički sukobi mogli izučavati kroz prizmu onih uspješno i manje uspješno riješenih te kako bi se iz njih izvukle pouke za buduće generacije koje se mogu naći u sličnim situacijama.

Naposljetku, prikupljanje podataka na ovu tematiku provodi se pretežito analiziranjem postojećeg sadržaja što su najvećim dijelom izvorni znanstveni radovi, knjige, poglavlja knjiga i atlasa. Radi se dakle većinom o sekundarnim izvorima podataka objavljenih u vrhunskim akademskim časopisima kojima se oprimjeruje istraživačko pitanje, ali kojima se povrh toga elaborira i cjelokupna terminologija. Jedan od kriterija uzorkovanja jedinica literature je kriterij dostupnosti, to jest u obzir se uzima nedostupnost nekih sadržaja izvornih autora te će se u tom slučaju koristiti autori čiji su znanstveni radovi dostupni, a koji su pritom koristili dotična znanstvena istraživanja. Drugi kriteriji uzorkovanja literature bit će teorijski okvir rada i njegove dimenzije, drugim riječima znanstveni radovi koji su značajno udaljeni od fokusa analize, to jest Južnog Tirola ili od općih teorija etničkih sukoba i njihova rješavanja neće biti dijelom literature kako bi se smanjio obujam sadržaja, a naglasak stavio na ono što je doista od značaja za istraživačko pitanje.

3. TEORIJSKI OKVIR

3.1. Teorije etničkih sukoba

Ponajprije, spominju se tri temeljne teorije etničkih sukoba koje će se kasnije koristiti u analizi etničkog sukoba u Južnom Tirolu. Prva od kojih je ona primordijalna, odnosno iskonska ili prirodna, druga je instrumentalistička i treća je konstruktivistička teorija (Williams, 2015: 147). Uz ove tri teorije spomenut će se koncepti poput tipova etničkih sukoba i što ih čini takvima kakvi jesu, te na koji način se podižu i smiruju napetosti (Notholt, 2009: 1.06, 1.08). Nadalje, spomenut će se i osam metoda upravljanja etničkim razlikama (McGarry i O'Leary, 1998: 4), a potom šest teorija rješavanja etničkih sukoba i njihovih izvora (Ross, 2000: 1008). Naposljetku ćemo se dotaknuti i tri pogleda na etničke sukobe sa stanovišta modernizma spram ovog fenomena (Horowitz, 2000: 96-97).

„Primordijalna teorija zasniva se na dodjeljivanju članstva unutar skupine pri rođenju te ju je iz tog razloga teško promijeniti“ (Isajiw, 1993, cit. prema Williams, 2015: 147). Ovom teorijom

„govori se kako je etnička povezanost inherentna svim ljudskim bićima, te kako ona osjećaju prirodnu povezanost s jednim dijelom čovječanstva dok se razlike s onim drugima sve više produbljuju na temelju: rase, religije, jezika ili geografskog položaja“ (Geertz, 1973: 250, cit. prema Williams, 2015: 147).

Pretpostavka ove teorije leži u ljudskom nagonu za vlastitim, ali i preživljavanjem onih sebi sličnih. Opisuje se emocionalna dimenzija etničkih sukoba kojom se nalaže kako djelovanje vođeno sirovim strastima nauštrb razuma prvenstveno i dovodi do sukoba (Williams, 2015: 147). Etnicitet po ovoj teoriji posjeduje enormnu moć koja proizlazi iz mogućnosti mobilizacije masa kao i sposobnosti utjelovljivanja predanosti i snažnog emocionalnog naboja koji zatim pogoni njegove članove (Williams, 2015: 147). Manjkavosti ovog pristupa nastanka etničkih sukoba vezane su uz fiksaciju na iracionalnost sukobljavanja, a barbarsko ponašanje poput zločina protiv čovječnosti pripisuje prirođenosti ljudskog ponašanja, pritom ignorirajući neke od faktora koji vode k etničkom sukobu poput; strukturalnih, ekonomskih i političkih procesa (Williams, 2015: 147-148; Anderson, 2001: 211-212).

Instrumentalističkom teorijom etničkih sukoba u suštini navodi se kako „etnicitet nije inherentan, niti je on od značajne intrinzične vrijednosti“ (Varshney, 2009: 282, cit. prema Williams, 2015: 148). Ovom teorijom na etnički sukob gleda se sa strane interesa i suradnje između pojedinaca i skupina, a od primordijalne teorije razlikuje je to što su ekonomski faktori sukoba u njezinoj biti. Naglasak je stavljen na gramzivost kako ekonomsku tako i političku, a učinak takvog djelovanja ima snažan mobilizacijski potencijal koji može pokrenuti mase i više

od povijesnog kolektivnog traumatičnog sjećanja (Williams, 2015: 148). Ovom teorijom pokušava se objasniti zašto neki sukobi postaju aktivnima dok neki takvu sudbinu izbjegavaju, a u tome je važna analiza cost-benefita¹ „etnički sukob pokazuje se učestalijim onda kada troškovi kooperacije premašuju percipirane dobrobiti te kooperacije“ (Walter, 1997, cit. prema Williams, 2015: 148). Nedostatak ove teorije jest to što ne može objasniti kako zločini protiv čovječnosti poput genocida ili mučenja doprinose ikakvom materijalnom probitku pojedinaca ili etničke skupine kojima pripadaju, a što bi se uspjelo objasniti već navedenom primordijalnom teorijom koja je fokusirana na emotivnu dimenziju sukoba (Williams, 2015: 148; Anderson, 2001: 212-213).

Konstruktivistička teorija treća je i posljednja u nizu koje ćemo pobliže prikazati. Naime, kamen temeljac ove teorije jest mišljenje kako je „etnicitet društveno konstruiran i fluidan entitet koji može biti formiran na različite načine od osvajanja, kolonizacije ili imigracije“ (Wimmer, 2008, cit. prema Williams, 2015: 149). Nadalje, fluidnost, odnosno neodredivost etniciteta vidljiva je iz društvenih, ekonomskih i političkih procesa koji ga oblikuju, što se materijalizira kroz norme ophođenja i ponašanja u određenim situacijama, te pravilima koja članovi skupine moraju poštovati, a što je uvjetovano povijesnim procesima i utjecajem etničkih skupina jednih na druge. Po konstruktivistima uz iznad navedene norme i pravila značajnu ulogu u nastanku i opstanku sukoba imaju jezik, zajednička povijest i kulturološki simboli, a koji su podložni izmjenama prilikom međudjelovanja različitih etničkih skupina (Williams, 2015: 149). K tome, može se nadodati kako povijest nije konačna, ona se dalje ispisuje što podupire tezu o društvenom konstruktumu. Premda se ovom teorijom daje zanimljiv uvid u nastanak etničkih sukoba mišlju kako su oni proizvod jasnih povijesnih procesa koji na pozitivan ili negativan način utječu na trenutni i budući odnos između različitih skupina, te što se ovom teorijom inkorporira više različitih dimenzija mogućnosti njihovog nastanka, od interesa elita do društveno-ekonomskih sustava, propitkivanjem etničkih sukoba koji su slični, a manifestiraju različite rezultate dolazimo do nedostatka ove teorije (Williams, 2015: 149; Anderson, 2001: 213-214).

3.2. Tipovi etničkih sukoba

Nakon što je etnički sukob otpočeo on potpada pod jedan od sljedeća tri tipa etničkih sukoba, prvi od kojih je sukob za građanska prava, zatim etnička pobuna i naposljetku nasilje među zajednicama. Prva dva tipa, dakle sukob za građanska prava i etnički ustanak svoj fokus

¹ Cost-benefit analiza primjer je jednog od načina odlučivanja kojim se pokušava maksimizirati profit ili uspostaviti što povoljniji položaj dotične stranke u odnosu na drugu.

stavljaju na pritiskanje središnje vlasti i njihove organe ne bi li ona udovoljila njihovim zahtjevima. Razina nasilja podložna je promjenama, tako od mirnih prosvjeda može doći do nasilnih demonstracija, a što uvelike ovisi o odgovoru vladajućih, odnosno njihovoj volji za ispunjavanjem zahtjeva ili korištenju organa koji bi se koristili nasiljem kako bi ugušili negodovanje ili ustanak. Treba napomenuti da kada se radi o sukobu za građanska prava tada se najčešće od vladajućih traže reforme koje bi povećale društvenu uključenost. S druge strane etnički ustanak temelji se na sveopćem negodovanju vladajućima koje treba smijeniti što može dovesti do građanskog rata u jednoj krajnosti, te zahtjevima za što većom autonomijom ili secesionističkim pokretima u drugoj. Treći tip sukoba, nasilje među zajednicama označava one sukobe u kojima prva meta negodovanja nije vlast već manjinski etnicitet, a vlada je ona koja ovdje bira uloge arbitra, policajca ili promatrača. Ovisno o odabranoj ulozi vlast naginje k jednoj ili drugoj strani u sukobu (Notholt, 2009: 1.06-1.08).

Slijedom navedenog, etničke sukobe možemo prikazati kroz kronološku dimenziju eskalacije sukoba pri čemu bismo to trebali uzeti kao okvir kojim se pojašnjava uzročno-posljedična veza između problematike, izjašnjavanja javnog mnijenja i odgovora vladajućih. Za tip sukoba koji potpada pod sukobe za građanska prava eskalacija se događa postepeno i iz svoje mirnodopske prirode prvotnih miroljubivih demonstracija, pasivnog otpora i štrajkova prelazi u štrajkove glađu, palež imovine, potom država organima reda pokušava suzbiti sve nasilnija javna okupljanja primjenom fizičke sile i sirove brutalnosti (Notholt, 2009: 1.08). Ovakav razvoj događaja može voditi k izvansudskim parnicama, mučenjima i likvidacijama pojedinaca pa čak i otvorenim etničkim ustancima. Drugi tip sukoba, spomenuti etnički ustanak eskalira započevši razbojništvom, odnosno oduzimanjem temeljnog alata državne suverenosti, a što je „monopol nad sredstvima prisile“ (Gerth i Mills, 1946: 1-2). Od tog trena nadalje razbojništvo se pretvara u terorističke činove, dolazi do gerilskih borbi što posljedično vodi k oslobađanju dijelova teritorija i secesionističkog ili građanskog rata (Notholt, 2009: 1.08).

Nasilje među zajednicama može eskalirati nakon policijskih agitacija, to jest raznoraznih pokušaja raspirivanja napetosti u svrhu postizanja političkih bodova i ciljeva. Takvo stanje u kojem država aktivno potpiruje sukob isprva dovodi do napada na pojedince koji mogu biti verbalne ili prirode lakših tjelesnih ozljeda, a smrt kao krajnja posljedica nije realizirana. Međutim, uz što veći protok vremena, a bez adekvatnog sankcioniranja takve vrste nasilja s jasno predvidljivim karakteristikama žrtava ono ubrzo prerasta u zločine iz mržnje što može biti okarakterizirano kao sljedeća dimenzija ekstremizma u daljnjem razvoju događaja. Ukoliko se takvo radikalizirano ponašanje tolerira od strane političkih aktera može dovesti do još

žustrijih sukoba poput banditskog nasilja i terorizma. Pljačke i paleži u tom trenutku su nova realnost s kojom se suočava etnička skupina koja se nalazi na udaru, a dodatno pogoršanje stanja javlja se s etničkim čišćenjem i genocidom (Notholt, 2009: 1.08).

3.3. Pogledi na sukobe iz perspektive modernizma

Nastavno na navedene teorije etničkih sukoba autor Donald Horowitz donosi nam i tri moguća pogleda na povijest i budućnost etničkih sukoba kroz prizmu modernizacije cjelokupnog društva, a od kojih je svaki u sukobu s druga dva. Tako se u prvom pogledu na etničke sukobe naglašava kako je sam sukob zapravo ostatak zastarjelog tradicionalizma za kojeg je samo pitanje vremena kada će iščeznuti. Drugim pogledom naglašava se kako etnički sukob predstavlja jasnu, ali ne nužno i nepremostivu zapreku modernizaciji, dok se unutar trećeg pogleda govori o tome kako je etnički sukob zapravo produkt same modernizacije (Horowitz, 2000: 96-97).

Vidljivo je kako autori koji su nakloni realizmu i liberalizmu pa čak i marksizmu u međunarodnim odnosima naginju prvim dvama pogledima koji ne pridaju toliku važnost etničkim sukobima. Prvenstveno, manjkavosti realizma leže u tome što se države promatraju kao akteri u anarhičnom svjetskom poretku te se samim time njihova unutarnja politika koja zapravo prethodi onoj vanjskoj stavlja u drugi plan. Liberalizam s druge strane nacionalizam povezan s etnicitetom vidi kao nešto prolazno što je u jednom periodu bilo nužno za stvaranje nacionalnih država, a što će sve moćnija država svladati, a obrazovano građanstvo nadići kada se uspostavi snažan sekularni politički sustav i njegovo civilno društvo. U tom trenutku nacionalizam i važnost etniciteta po liberalizmu gube smisao, te zastarijevaju. Naposljetku, u marksističkoj misli jasno se govori o buđenju proletarijata diljem svijeta, te se koncept etniciteta izbacuje u korist društvenih klasa dijeljenih na izrabljivače i izrabljivane što se pokazalo kao nepotpuni pogled na društvene odnose (Tatalović, 2010: 15-16).

4. POLITIKE REGULIRANJA ETNIČKIH SUKOBA

Nakon što smo pobliže pojasnili neke od temeljnih pojmova poput etniciteta i etničkih sukoba te njihovih različitih tipova, zatim pogleda na njih od strane dominantnih teorija poput liberalizma, realizma i konstruktivizma dolazimo do metoda reguliranja razlika koje države koriste kako bi otklonile etničke napetosti i uspostavile mir među stanovništvom. Ovdje se radi o dvjema makro metodama reguliranja sukoba koje su sačinjene od metoda upravljanja te metode eliminiranja etničkih razlika unutar teritorija (McGarry i O'Leary, 1993: 4). Neki od podtipova metoda eliminiranja razlika su genocid, prisilno preseljenje stanovništva, podjela teritorija, odnosno secesija ili samoopredjeljenje, a u posljednje metode u ovu klasifikaciju ubrajaju se one asimilacije i integracije stanovništva. Metode upravljanja razlikama s druge strane uključuju hegemonijsku kontrolu jedne skupine nad ostalima, arbitražu, to jest intervenciju treće strane, kantonizaciju države, odnosno njezine decentralizacije u vidu federalizma, te naposljetku konsocijacionizma koji predstavlja podjelu moći između etničkih skupina (McGarry i O'Leary, 1993: 4-6).

Temeljna razlika između metoda eliminiranja i reguliranja etničkih razlika nalazi se u načinu pristupa etničkim sukoba. Tako dakle metode eliminiranja razlika streme ka homogenizaciji populacije otkako je njezina heterogenost promatrana kao slabost na kojoj vanjski akteri mogu kapitalizirati, odnosno izvući vlastitu korist. S druge strane metodama upravljanja ustraje se na pristupu smanjivanja razlika koji zatim vodi do konsolidacije stanovništva. Autori McGarry i O'Leary u svome radu navode kako nije moguće uspostaviti jasnu moralnu hijerarhiju između osam spomenutih modela načina rješavanja sukoba. Navode kako za neke metode eliminiranja sukoba zasigurno postoje moralna opravdanja, međutim kako ne postoji kakav moralni sud koji bi zaključio superiornost jedne metode nad drugom. Autori tvrde da moralno superiorna metoda postaje ona koja je prihvatljiva stranama uključenima u sukob te na taj način tvori konsenzus. Za metode upravljanja sukobima se također navodi kako neke poput hegemonijske kontrole nisu u skladu s liberalnim načelima dok je za druge kompatibilnije s demokratskim normama potrebna empirijska analiza koja bi pokazala dugoročne učinke takvih pristupa (McGarry i O'Leary, 1993: 6; Tatalović, 1998: 48-49).

4.1. Metode eliminiranja razlika

Prva metoda eliminiranja etničkih razlika koju ćemo detaljno prikazati je genocid. Ovo je najbrutalnija metoda rješavanja etničkog sukoba što govori sama etimologija riječi koja dolazi iz latinskog a označava istrebljivanje naroda kao kolektiva. Ova metoda izrazito je prisutna kroz povijest kao i metoda nešto slabijeg intenziteta prisilnog preseljavanja stanovništva. Genocid

je uz sustavno masovno usmrćivanje članova jedne etničke skupine do njezinog potpunog nestanka, a provodi se fizičkim likvidacijama, onemogućavanjem biološkog razmnožavanja i društvenog održavanja. Kroz povijest koristili su je mnogi politički akteri i njihove političke jedinice od Osmanskog carstva do Hitlerova Trećeg Reicha. Zastrašujuća je misao kako ponavljanje takve metode eliminiranja razlika nije isključeno ni u budućnosti (Tatalović: 1998: 49; Coakley, 1992: 351).

„Samo samouvjereni optimisti vjeruju kako je genocid ispao iz korištenja radi trijumfa univerzalnih normi, odnosno onoga što neki sociolozi nazivaju kasnom modernosti“
(McGarry i O'Leary, 1993: 7).

Možemo razlikovati dvije vrste genocida, državni i onaj pogranični. Državni genocid nastaje prilikom stvaranja i održavanja carstva, to jest kako bi se provelo prisvajanje zemlje iz vlasništva domicilnog stanovništva u vlasništvo novih gospodara, školski primjer bio bi kolonizacija obiju Amerika. Izostanak jake države, moćne dijaspore ili geopolitičkih resursa također može biti poticaj državnom genocidu kakav se proveo nad Armencima. Dezintegracija države koja ostavlja podređeni etnicitet ranjivim također može dovesti do genocida, a autori ovdje daju primjer Bošnjaka u bivšoj SFRJ. Četvrta točka koja dovodi do državnog genocida je ekonomska superiornost jedne skupine nad ostalima, te njezina kulturološka prepoznatljivost koja je vezana uz industrijalizaciju uključivo s izostanak političke ili vojne moći, autor ovdje navodi primjere Židova, Armenaca te kineske dijaspore. Posljednja točka koja dovodi do državnog genocida po autorima je jednostavno izostanak demokracije. S druge pak strane, pogranični genocid nije neposredno implementiran od strane države već je do njega dovela tehnološka superiornost etničke skupine koja na taj način istiskuje domicilno stanovništvo što je prateći efekt osvajanja i kolonizacije (McGarry i O'Leary: 1993: 8).

Prisilno preseljavanje stanovništva kao metoda eliminiranja etničkih razlika, potom i sukoba, a koju smo već ukratko spomenuli označava izmještanje jedne populacije s određenog ozemlja, te repopulaciju tog prostora drugim stanovništvom, najčešće onim vladajuće skupine. Ratovi u Jugoslaviji iznjedrili su istoznačnicu ovog pojma, a to je etničko čišćenje (Sekulić, 2015: 1-3). Takvu metodu valja razlikovati od njoj slične međutim sporazumne razmjene stanovništva koja se događa u trenutku kada dvije zaraćene strane, najčešće nacionalne države jer je upravo takvima temelj etnos, dogovore razmjenu međusobnog stanovništva s ciljem postizanja homogenosti obje strane. Takvi dogovori bili su sklapani kroz povijest od onog grčko-turskog 1920ih do onog talijansko-njemačkog vezanog uz našu jedinicu analize, Južni Tirol. Autori McGarry i O'Leary ovdje pojašnjavaju da populacija iseljena nakon takve vrste sporazuma ne

potpada pod kategoriju sporazumne razmjene već prisilnog preseljavanja (McGarry i O'Leary, 1993: 9). S druge strane pojam koji se u struci koristi kao *ethnic swamping* označava kolonizaciju određenog ozemlja i uspostavu nove etničke većine kako bi se tim područjem moglo ovladati (McGarry i O'Leary, 1993: 10). Ovakve vrsta politika kako prisilnog preseljenja, repulacije ili sporazumne razmjene ne dovode nužno do postizanja trajnog mira, dapače mogu voditi ka odmazdi u budućnosti što uvodi nesigurnost u svakodnevni život građana (Tatalović, 1998: 49; Coakley, 1992: 350).

Podjela, odcjepljenje i samoodređenje sljedeće su u nizu metoda eliminiranja etničkih razlika. Ono što je posebnost ovih metoda jest to što su kompatibilne sa suvremenim liberalnim demokratskim institucijama Zapada koja konstituiraju opće, poštene i redovne izbore te građanske slobode poput okupljanja, izražavanja i udruživanja. Ovakav način rješavanja etničkog sukoba iako u teoriji optimalan ubrzo uprizoruje svoje manjkavosti. Postavljaju se četiri pitanja bez kojih pravo na samoodređenje nije moguće, a to su redom: Tko konstituira narod?, Koja je relevantna regija unutar koje bi taj narod prakticirao pravo na samoodređenje?, Što čini većinu?, Hoće li odcjepljenje ove regije imati domino efekt na ostale regije koje streme ka secesiji? Iz priloženih pitanja možemo dobiti vrlo različite odgovore, ovisno o unutarnjem uređenju dotične države bila ona decentralizirana ili centralizirana, načinima na koje definira etničke zajednice na svom području, te pristupu secesionističkim pokretima u vidu nacionalne ugroze domino efekta (McGarry i O'Leary, 1993: 11-13; Tatalović, 1998: 49-50).

Uspjeh rješavanja sukoba na ovakav način moguć je ukoliko na teritoriju koji je sporan, odnosno na kojem se želi provesti željena separacija ne postoji značajna manjina ili u nekim slučajevima polovina stanovništva koji takvu akciju smatraju suvišnom ili neodrživom, primjeri autohtonog kanadskog stanovništva u Québecu koje se odbilo pridružiti većinskom frankofonom stanovništvu pri pozivu za odcjepljenje od Kanade, zatim regije Punjab i Kashmir gdje se Hindusi protive secesionističkim pokretima. Međutim, ukoliko do takvog načina rješavanja sukoba doista i dođe važno je napomenuti kako ne postoji formula koja bi predviđela potpuni izostanak nasilja, prisilnog preseljavanja i mogućih masovnih pokolja, odnosno svega što se takvim načinom rješavanja sukoba htjelo izbjeći. Nepredvidiva situacija leži u rukama političkih elita koje katkada imaju drugačije viđenje što vodi organizaciji unionističkih pokreta pa sve do izbijanja građanskog rata (McGarry i O'Leary, 1993: 12-15).

Ovaj način rješavanja etničkih sukoba dijelom proizlazi iz sve veće demokratizacije u svijetu čija je bit vladavina naroda. Demokratizacija u ovom slučaju posjeduje destabilizacijski

potencijal koji se može aktivirati u multietničkim državama, međutim postoje dvije razine kvalifikacija koje ukoliko zadovoljene mogu inhibirati taj potencijal. Prva od tih je političko okruženje države, to jest ukoliko se takva liberalna demokracija nalazi u okruženju sebi sličnih država mogućnost prelijevanja sukoba izvan države je spriječena, a do vanjske intervencije ne dolazi iz razloga što liberalne demokracije nemaju sklonost voditi ratove jedna protiv druge. Druga razina kvalifikacija sastoji se od niza kriterija koji moraju biti zadovoljeni kako bi ovaj proces izgubio zamah. Radi se o ograničenoj autonomiji koja je popraćena izrekom kako „dobre ograde stvaraju dobre susjede“ (McGarry i O'Leary, 1993: 15-16), zatim o demografskoj dominaciji, to jest većinsko stanovništvo ne smije osjećati ugrozu zbog manjina te je prema njima u većoj mjeri prijateljski nastrojeno. Sljedeći kriterij je demografska stabilnost gdje se pretpostavlja da su natalitetni trendovi takvi da niti jedna skupina neće postepeno smijeniti onu drugu, a naposljetku suradnja političkih elita etničkih skupina koja datira iz pred-demokratskih vremena djeluje na način stvaranja međusobnog povjerenja i otvara put k budućoj suradnji (McGarry i O'Leary, 1993: 15-16).

Ono što uz demokratizaciju također posjeduje destabilizacijski potencijal jest odgovor na prijašnje pitanje tko sve čini jedan narod, a što je podložno dvjema interpretacijama ovisno radi li se o građanskom ili etničkom nacionalizmu. Građanskim nacionalizmom postulira se kako su svi rezidenti neke države ujedno i njezini državljani, a oni dijele zajednički politički identitet, prava i obveze neovisno o etnicitetu, te on kao takav ne može biti početnom premisom. Etnički nacionalizam s druge pak strane svoju snagu crpi iz već navedenih mitova o zajedničkom podrijetlu, povijesti, jeziku, religiji i kulturi za koju se smatra kako je manifestacija tih povijesnih obiteljskih veza. Ukoliko različite etničke skupine ili stanovništvo određene države na različite načine interpretiraju ovo pitanje ono time može dodatno raspiriti potencijalni sukob. Island se ovdje navodi kao primjer gdje je na ovo pitanje došlo do podudaranja dvaju odgovora. (McGarry i O'Leary, 1993: 15-16; Roshwald, 2015: 1).

Integracija i asimilacija posljednje su u ovom nizu metoda eliminiranja etničkih razlika. Distinkcija integracije od asimilacije leži u intenzitetu prilagodbe manjinske skupine većinskoj. Zagovornici metoda integracije zalažu se za odgojno-obrazovne ustanove koje nisu segregirane već jedinstvene, socijalizaciju na jednom jeziku koja bi vodila daljnjoj koheziji, zatim politike koje bi prevenirale segregaciju u vidu mjesta stanovanja što je u mnogim zapadnim državama poput Francuske ili Ujedinjenog Kraljevstva raširena pojava. Naposljetku, politike koje za svrhu imaju suzbiti diskriminaciju na radnim mjestima se također ubrajaju pod integracijska nastojanja, a spoznaja kako je gotovo trećina života posvećena radu govori o važnosti

reguliranja međuljudskih odnosa u tom njegovom dijelu. Asimilacijske metode idu korak dalje, pomoću njih se ustraje na kompletnoj transformaciji identiteta, a ona može poprimiti jedno od dva moguća lica. U prvom licu manjinski identiteti apsorbiraju onaj većinski, odnosno onaj već postojeći, dok se u drugom licu asimilacija provodi na način stvaranja novog dotada nepostojećeg identiteta koji djeluje kao integrativni faktor, neki od primjera trećih identiteta bili su onaj jugoslavenski i sovjetski (McGarry i O'Leary, 1993: 17; Tatalović, 1998: 51; Coakley, 1992: 349).

Kritika asimilacije kreće se u smjeru brojnosti i provedivosti, drugima riječima asimilacija se uspješnije provodi nad pojedincima nego nad čitavim društvenim cjelinama što je ilustrirano na primjeru doseljenika u Sjedinjene Američke Države točnije; Šveđana, Nijemaca i ostalih. S druge strane provedivost asimilacije otežana je ukoliko je sporni teritorij smatran izvornom domovinom jednog od etniciteta. U tom slučaju na pogodovanje nekoj skupini nauštrb druge gleda se kao etnocid, to jest pokušaj nasilnog zatiranja onoga što je tom etnosu svojstveno, a od genocida ga razlikuje samo izostanak fizičke likvidacije pripadnika. Asimilacija u drugom licu pokušavajući inkorporirati sve identitete u jedan nad-etnički krahira zbog toga što manjinski narodi na nju gledaju kao pokušaj kulturalne aneksije od strane dominantnog etnosa, dok članovi dominantnog etnosa na dotičnu gledaju kao na štetnu pojavu što je diskurs koji proizlazi iz pozicije dominantne zajednice (McGarry i O'Leary, 1993: 19-20).

Ograničenost integracije vidljiva je u povijesnim primjerima gdje unatoč tome što postoji želja etničke manjine za što tješnjom integracijom, pa čak i asimilacijom većinsko stanovništvo katkada takva nastojanja odbija afirmirati te aktivno pokušava zadržati status quo u kojemu je ta manjina potlačena. Ovdje autori navode primjer Sjedinjenih Država gdje se američki *melting pot*² do 1950-ih i 60-ih godina nije odnosio na Afroamerikance, a kao primjer u kojem bi se mogli očekivati slični ishodi navode se Izrael i Palestina, to jest ukoliko bi hipotetski palestinska manjina umjesto državnosti zatražila veća građanska prava postoje neka uvjerenja kako bi se odigrao američki scenarij. Na koncu nastojanje za većom integracijom obuhvaća i ono što se naziva izbornom integracijom, odnosno inzistiranjem na stvaranju catch-all³ političkih stanaka koje bi se protezale duž etničkih rascjepa i tako depolitizirale sukob, međutim ukoliko već postoje stranke koje svoje biračko tijelo mobiliziraju koristeći etničke podjele takav pokušaj integracije imat će poteškoća zaživjeti (McGarry i O'Leary, 1993: 21-22).

² Mjesto na kojem se sastaju ljudi različitih kulturalnih pozadina, a interakcijom doprinose stvaranju nove zajedničke kulture.

³ Catch-all političke stranke su one koje uspijevaju okupljati širok spektar ljudi različitih uvjerenja.

4.2. Metode upravljanja razlikama

Nakon detaljnog prikaza četiriju metoda eliminiranja etničkih sukoba dolazimo do sljedeće kategorije, a to su metode upravljanja razlikama. Prva od tih metoda je hegemonika kontrola autoritarnih imperija ili režima za koju se navodi kako je kroz povijest bila jedna od najkorištenijih pri stabiliziranju sukoba. Do nje dolazi u slučaju kada jedna etnička skupina akumulira toliku moć da se njoj podređene skupine ne mogu suprotstaviti na nasilni način, to jest takve inicijative se u svom začetku suočavaju s kritikom neizvedivosti. Dominantna skupina ne mora nužno biti najbrojnija što kroz povijest često nije ni bila već mora upravljati sredstvima prisile za što primjere pronalazimo u robovlasničkim sustavima temeljenim na etnicitetu te u Aparthejdu u Južnoafričkoj Republici koja je kao takva egzistirala do konca 20. stoljeća. Suprotno autoritarnim režimima hegemonika kontrola u liberalnim demokracijama teže je provediva, a moglo bi se čak reći kako propast hegemonike kontrole leži u demokratizaciji iz razloga što međuetničko natjecanje za stjecanje moći postaje izvedivo, a poduprto je temeljnim slobodama poput udruživanja, mišljenja i izražavanja (McGarry i O'Leary, 1993: 23-24; Tatalović, 1998: 52).

Arbitraža, odnosno intervencija treće strane kao metoda upravljanja razlikama premda podzastupljena u akademskoj literaturi rješavanja etničkih sukoba poglavito je prisutna u međunarodnim odnosima i mirovnim studijima. Arbitraža kao metoda upravljanja razlikama može biti unutarnje i izvanjske prirode. Unutarnju može provesti pojedinac koji nije član sukobljenih etničkih skupina, ili netko tko osjeća povezanost sa sukobljenim skupinama. Uz pojedinca unutarnju arbitražu mogu provoditi i državni organi poput sudova ili aktualne vlasti. Izvanjska arbitraža s druge strane podrazumijeva kako se sukob ne može riješiti iznutra već su potrebni drugi politički akteri koji mogu podrazumijevati pojedinca, državu ili njih nekolicinu. (McGarry i O'Leary: 1993: 27-30).

Sljedeće metode upravljanja razlikama su kantonizacija i federalizacija, a njima se postuliraju dva teritorijalna principa rješavanja etničkih razlika, a od kojih su oba u skladu s liberalnim demokratskim poredcima. Kantonizacija se isprva pojavljuje s ciljem stvaranja manjih političkih jedinica koje za cilj imaju stvoriti homogene jedinice u kojima je vladavina većine istovjetna vlasti zajednice. Poteškoće kantonizacije leže u mogućem izostanku konsenzusa u vezi njihova stvaranja, iscrtavanja granica, te mogućih korištenja kantona kao dijelova teritorija koji mogu biti okupirani od strane paravojskih postrojbi, a koje bi zatim mogle proglasiti oslobođenje određenog dijela teritorija. Također, kantonizacija može zadobiti svoj pseudo oblik unutar kojega dominantna skupina pristaje na kantonizaciju, no potlačenoj skupini u tom

pogledu ne pruža jednakost već ju pokušava odgurnuti na periferiju i delegitimirati potražnju za moći u njezinom središtu. Kada govorimo o federalizaciji i njezinim obilježjima radi se o teritorijalno većem području za razliku od kantona, zatim o dvjema stupnjevima zakonodavne vlasti, provincijalnoj i središnjoj od kojih svaka djeluje u svojoj domeni ovlasti, a izmjene ustava bez obostranog pristanka nisu moguće. Za ovu metodu upravljanja razlikama navodi se kako će se pokazati uspješnom ukoliko su etničke skupine jasno segregirane po teritorijalnoj osnovi, a izostanak tog grupiranja smatra se razlogom neuspjeha (McGarry i O'Leary, 1993: 30-35; Coakley, 1992: 347).

Konsocijacija, odnosno power-sharing ili podjela moći posljednja je u nizu metoda upravljanja etničkim razlikama, a posebnost takvog pristupa je što može djelovati na razinama od države u cjelini, do regije koja je okarakterizirana etničkim sukobom. Konsocijacijske demokracije obično dijele četiri odlike, prvenstveno vladu sastavljenu od velike koalicije koja uključuje političke stranke koje predstavljaju razne dijelove podijeljenog društva, zatim razmjerno predstavništvo kako političko tako i pri zapošljavanju u javnom sektoru, dalje ograničenu autonomiju koju provodi priznata etnička zajednica u vezi s pitanjima koja su s njihove strane smatrana esencijalnim, poput očuvanja jezika. Posljednje zajedničko obilježje je pravo veta za ustavne promjene koje se odnose na manjine. Ova metoda temelji se na prihvaćanju pluralizma društva, poštovanje njegovih različitih identiteta, prava, sloboda i mogućnosti, međutim takvo što nije nužno jamac uspjeha, a navode se barem tri uvjeta koja bi k tome vodila. Najprije suprotstavljene strane ne bi trebale biti u potpunosti predane asimilaciji i integraciji jednog etnosa u drugi, potom lideri sukobljenih strana trebali bi osjećati strah od međuetničkog sukoba i biti privrženi ekonomskoj i političkoj stabilnosti što se utvrđuje već spomenutom analizom *cost-benefita*. Treći preduvjet konstatira uživanje ograničene autonomije koja etničkim liderima omogućuje djelovanje putem kompromisa bez straha od optužbi za izdaju (McGarry i O'Leary, 1993: 35-37).

5. TEORIJE RJEŠAVANJA ETNIČKIH SUKOBA

Autor Marc Howard Ross navodi šest različitih načina pristupanja rješavanju etničkih sukoba pritom napominjući da jedni pristupi nužno ne isključuju one druge. Također, tehnike, to jest politike rješavanja problema koje su propisane za jedan pristup mogu se preklapati s tehnikama za drugi (Ross, 2000: 1004). Prva od šest teorija rješavanja etničkog sukoba su odnosi među zajednicama. Temeljni pristup ovoj teoriji je popravak narušenih etničkih odnosa, prvenstveno kroz potpunu promjenu načina interakcije ljudi na lokalnoj razini. Cilj uključuje povećanje tolerancije, poštovanje i suradnju posebice kako bi se njome dokučilo rješenje i zajednički interes (Ross, 2000: 1009-1011, 1022). Sljedeća teorija je ona principijelnog pregovaranja do kojeg dolazi kada su stavovi zajednica nespojivi, a rješenje problema predstavlja *zero sum game*⁴. Pristup ovoj teoriji postulira odvajanje ljudi od problema, fokusiranje na interese umjesto stajališta, stvaranje većeg broja mogućih rješenja, te ustrajnosti na objektivnosti i obostranoj koristi (Ross, 2000: 1011-1013, 1022). Treća teorija i način rješavanja etničkih sukoba vezana je uz ljudske potrebe kojima se ne govori o interesima zajednica već o njihovim ljudskim pravima i potrebama „Samo interesi mogu biti predmetom pregovaranja dok će se za potrebe boriti svim sredstvima“ (Burton, 1990: p. 36, cit. prema Ross, 2000: 1013). Iako nespecificirane u literaturi neke od ljudskih potreba čine; opća pravda, identitet, autonomija, pripadnost, sigurnost, fizičke potrebe i osobni razvoj (Ross, 2000: 1013).

Četvrtom teorijom rješavanja etničkog sukoba govori se kako on nastaje zbog identiteta, to jest prijetnji njegovom opstanku, a koji proizlazi iz povijesne patnje. Neki od mehanizama za rješavanje takve vrste sukoba uključuju tugovanje i postavljanje raznih kanala kako bi se podržao grupni identitet (Ross, 2000: 1023). Idućom teorijom navodi se kako sukob proizlazi iz međukulturalnih nesporazuma koji se mogu nadići smanjenjem stereotipiziranja, uspostavljanjem trećih strana kao posrednika ili prevoditelja, osvješćivanjem razlika među građanstvom što će zauzvrat imati učinak umanjivanja osjećaja ugroze koji nastaje prilikom možebitnih proslava ili obreda, a koji pritom uključuju simbole etničke zajednice (Ross, 2000: 1018, 1023). U posljednjoj teoriji navodi se kako su stvarni problemi nejednakosti i nepravde izraženi kroz društvene i kulturološke konstrukte koji će se promijeniti daljnjim razvojem međudnosa i moralnog sazrijevanja te tako potaknuti pomirenje i praštanje (Ross, 2000: 1023).

⁴ Situacija u kojoj dobitak jedne strane automatski predstavlja gubitak, to jest poraz druge.

6. POVIJESNI PRIKAZ

6.1. Počeci talijanske vlasti

Preteča etničkim sukobima bili su londonski ugovori potpisani 26. travnja 1915. između sila Antante i Kraljevine Italije gdje su u zamjenu za talijansko pridruživanje njihovoj strani u Prvom svjetskom ratu između ostaloga Italiji obećani teritorijalni dobici u ovom slučaju južnog dijela krunske regije Tirol (Stokłosa i Besier, 2014: 323; Pallaver, 2015: 128). Ovdje je važno uzeti u obzir kako se radilo o regiji koja je 600 godina bila dijelom Austro-Ugarske Monarhije te je predajom Kraljevini Italiji tamošnje stanovništvo izgubilo politički i društveni prestiž nalazeći se izvan svoje matične države s kojom su dijelili povijest, jezik i kulturu što se navodi kao jedan od razloga za sukobe separatističkih pokreta od kraja rata pa sve do sredine 1919. (Stokłosa i Besier, 2014: 323; Tatalović, 2010: 85). Sve od kraja rata do 10. rujna 1919. okupirana regija bila je pod kontrolom talijanske vojske koja je ukinuta nakon potpisivanja sporazuma iz Saint-Germaina kojim doduše nije bila zajamčena autonomija za regiju, niti su tim sporazumom potvrđena ikakva manjinska prava (Stokłosa i Besier, 2014: 323).

Do uspostave civilne uprave dolazi 1920. u gubernatoratu Venezia Tridentina, drugim riječima sjeverozapadnom dijelu regije triju Venecija, a koji obuhvaća teritorije Trentino i Bozen/Bolzano, odnosno Južni Tirol. Venezia Tridentina se 1921. uspostavlja kao teritorijalna jedinica, a iste godine formaliziraju se politička prava lokalnoj zajednici kada su na općim izborima izabrana su četiri zastupnika njemačkog govornog područja. Unatoč takvom razvoju događaja može se ustvrditi kako se provodila talijanizacija regije koja je bila dodatno potaknuta novim zakonom kojim je ustvrđeno kako sva talijanska djeca moraju pohađati školu na talijanskom jeziku. Alat koji je ovdje korišten kao sredstvo talijanizacije su povjerenstva sačinjena od etničkih Talijana, a preko kojih se odlučivalo koja djeca pripadaju talijanskoj etničkoj skupini, najčešće po zvučnosti prezimena bez obzira pripadali oni njemačkoj ili ladinskoj govornoj zajednici (Stokłosa i Besier, 2014: 323-324).

Slika 1 Triveneto, odnosno sjeveroistočne talijanske regije i autonomna provincija Južni Tirol/Alto Adige

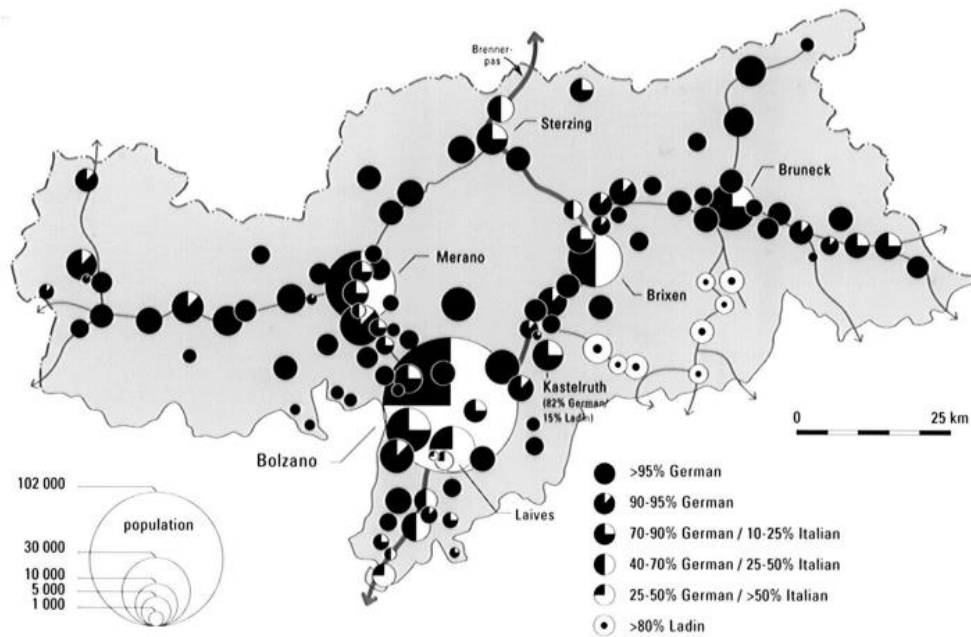
Izvor: Italian Wine Central

<https://italianwinecentral.com/denomination/igp-trevenezie-3/> (Preuzeto 26. kolovoza 2023.)

6.2. Fašistička vlast u Italiji

U travnju 1922. talijanski fašisti i nacionalisti Venezie Tridentine na čelu s Ettoreom Tolomeiom izrađuju plan daljnje talijanizacije koji obuhvaća ukidanje preostale administrativne autonomije, uvođenje obveze slušanja talijanskog jezika u preostale odgojno-obrazovne ustanove na njemačkom jeziku, zatim isključivu uporabu talijanskog jezika u javnim poslovima, te obvezu služenja vojnog roka izvan regije prebivališta za sve koji ispunjavaju kriterije (Stokłosa i Besier, 2014: 324). Uza sve navedeno akcijski plan obuhvaćao je i ukidanje naziva Južni Tirol i zamjenu za novotvorenicu Alto Adige, zatim neselektivno otpuštanje govornika njemačkog jezika u državnim i javnim službama, te naposljetku prisilna talijanizacija, to jest promjena naziva toponima u regiji koji nose njemačke nazive (Tatalović, 1998: 44). Također, od listopada 1922. uvedeni su poticaji za naseljavanje urbanih sredina ove regije u gradovima poput Bozena, a većinom etničkim Talijanima s juga države iz gradova poput Palerma (Tatalović, 2010: 86). Takva politika dovodi do etničkog sastava gdje se govornici talijanskog jezika pretežito nalaze u glavnim urbanim sredinama dok govornici ladinskog i njemačkog jezika obitavaju u okolnim ruralnim i planinskim područjima (Stokłosa i Besier, 2014: 324).

Slika 2 Struktura stanovništva provincije Južni Tirol/Alto Adige 1988.

Izvor: Markusse, J. (1997). Power-sharing and ‘consociational democracy’ in South Tyrol. *GeoJournal*, 43, 77-89.

Uspjeh, odnosno neuspjeh do sada navedenih metoda može se iščitati iz sljedeće odluke „središnja vlast u Rimu 1935. godine izdaje naredbu velikim talijanskim tvrtkama da u Južnom Tirolu grade svoje pogone u koje se nisu smjeli zapošljavati južnotirolski Nijemci“ (Tatalović, 2010: 86). Nakon Anschlusa, to jest pripojenja Austrije Trećem Reichu i četiri godine kasnije, dakle 1939. između Hitlera i Mussolinija sklopljen je sporazum poznat kao Berlinski Pakt, a ticao se preseljenja govornika njemačkog jezika u Austriju i Njemačku. Pred njemačku jezičnu zajednicu bila je stavljena opcija preuzimanja njemačkog državljanstva i obveze preseljenja iz Južnog Tirola ili zadržavanja talijanskog državljanstva uz odricanje svih građanskih prava u Reichu pritom bi ta odluka ostanka podrazumijevala potvrdu talijanskog suvereniteta i legitimirala prijašnje i buduće odluke iz Rima (Stokłosa i Besier, 2014: 324; Tatalović, 1998: 44-45). Takav dogovor koji je označavao vrhunac talijanizacije nazirao se još „1923. kada su se Hitler i ostali članovi njegove stranke javno odrekli svih njemačkih prava na Južni Tirol“ (Latour, 1965: 95), a s materijalizacijom započinje 1926. kada Hitler objavljuje pamflet vezan uz pitanje Južnog Tirola i problema savezništava Njemačke kako bi artikulirao svoj stav (Latour, 1965: 95).

Ova politika dovela je do rascjepa južnotirolskih Nijemaca koji su se podijelili na one koji su glasali za ostanak, nazvanih *Dableiberi* koji su najčešće bili imućniji Tirolci i veleposjednici uz

one koji nisu uopće glasali, a od kojih su se očekivalo isto što i od *Dableibera*. Druga grupa bili su oni koji su glasali za odlazak u Reich i odricanje talijanskog državljanstva, nazvani *Optaneni*, a koji su najčešće bili članovi radničke klase i pojedinci s niskim primanjima koji su na situaciju gledali kao svojevrsnu priliku za boljim životom (Stokłosa i Besier, 2014: 324-325). U lipnju 1940. Italija ulazi u rat, a implementacija ove politike utjecala na je iseljavanje otprilike 75 000 južnotirolskih Nijemaca od kojih je se tek nekolicina vratila nakon kraja rata. Radi se o procjenama od 1/3 (Stokłosa i Besier, 2014: 325), do nešto niže brojke od 12 000 povratnika (Markusse, 1997: 80).

Unatoč mitu kako je 1943. nakon nacističke okupacije sjevera Italije ta regija oslobođena zbog toga što su dozvoljene radio stanice na njemačkom jeziku, a sâm jezik proglašen je službenim, te su talijanski zastupnici u vladi zamijenjeni njemačkima, njemački su se Južnotirolci osjećali kao žrtve i fašističkog i nacističkog režima. Od potonjeg su režima s obzirom na ostale etničke skupine pretrpjeli blaga uznemiravanja, a nakon rata diskurs o žrtvi obaju režima bio je perpetuiran kako bi se izbjegla zajednička odgovornost (Stokłosa i Besier, 2014: 326). Krajem rata, odnosno u ranim jutarnjim satima 3. svibnja 1945. talijanska vlada uspostavlja suverenost na teritoriju Južnog Tirola nakon što je prethodno uspjela uvjeriti saveznike kako bi to bila opcija koja bi stvorila najmanje problema (Latour, 1965: 111).

6.3. Poslijeratni period

U godinama nakon završetka Drugog svjetskog rata dolazi do potpisivanja Pariškog sporazuma unutar kojeg je Italiji nametnuta obveza poštivanja manjinskih prava koja su utabala put Prvom Statutu o autonomiji iz 1948. koji je u ovom smislu južnotirolski provincijski ustav (Pallaver, 2015: 128). Neka od tih prava uključivala su sjedeće:

„Potpuna ravnopravnost s Talijanima; održavanje nastave u osnovnim i srednjim školama na materinskom jeziku; ravnopravna uporaba njemačkog i talijanskog jezika u javnim službama i službenim ispravama, kao i u dvojezičnim imenima mjesta; pravo ponovnih stjecanja njemačkih prezimena koja su godinama bila talijanizirana; ravnopravnost u zapošljavanju u javnim službama, kako bi se postigla razmjerna zastupljenost; te pravo na provođenje autonomne, regionalne, zakonodavne i administrativne vlasti“ (Tatalović, 1998:45).

Premda već dogovorena prava, talijanske vlasti nisu bile entuzijastične oko njihove implementacije što je navelo SVP, odnosno Južnotirolsku narodnu stranku na promjenu paradigme i zalaganje za što veću autonomije provincije Južni Tirol provincije od Trentina, dok su se sve do 1948. i dalje zalagali za teritorijalno ujedinjenje s Austrijom (Stokłosa i Besier, 2014: 328).

Nakon ponovnog ujedinjenja Austrije, odnosno ukidanja savezničkih i sovjetskih okupacijskih zona 1955. pitanje njemačkih manjinskih prava južnih Tirolaca zadobilo je novu dimenziju. Naime, Austrija je tada Južni Tirol proglasila kao *Herzensangelegenheit*, hrvatskog prijevoda *Stvar srca*, te na taj način ovoj temi otvorila šira vrata u Europi (Stokłosa i Besier, 2014: 328). Masovne demonstracije kojima je prisustvovalo 35 000 građana održane su 1957. godine pod okriljem SVP-a, a na njima se tražilo razdvajanje provincije Južnog Tirola od provincije Trentina. Manjak sluha središnje vlasti iz Rima dovodi do organiziranja frustriranih pojedinaca u skupine koje su krajem 50ih godina počele izvršavati terorističke akte, napose bombaške napade. Italija je krivce vrlo brzo privela pravdi, međutim u tom procesu široj međunarodnoj javnosti i priznala kako postoje određeni problemi s etničkim manjinama, poglavito u Južnom Tirolu (Tatalović, 1998: 45-46).

Povodom tih događaja 1960. je osnovano posebno UN-ovo povjerenstvo čiji su zaključci upućivali na nove pregovore kojima je osnovica bila priznanje statusa nacionalne manjine njemačkoj i ladinskoj etničkoj zajednici dok se ostatak reformi, nazvanih paketom mjera koji je obuhvaćao 137 točaka provodio kroz 18 razvojnih etapa. 1969. (Woodcock, 1992: 130). Austrija i Italija ratificiraju dogovoreni paket mjera koji rezultira donošenjem Drugog Statuta o autonomiji u studenom 1971., a koji je imao godinu dana za implementaciju. Već u lipnju 1972. Republika Austrija, odnosno njezina savezna vlada objavljuje deklaraciju kojom talijanskom veleposlanstvu u Beču potvrđuje da se pitanje Južnog Tirola riješilo u skladu s važećim rezolucijama UN-a dok se istovremeno imenovala državom zaštitnicom njemačke nacionalne grupe u Južnom Tirolu (Stokłosa i Besier, 2014: 330-331). Neke od reformi poput dvojezičnosti provele su se tek nakon 1989., a 1992. nakon što joj je formalno dostavljeno ispunjavanje paketa mjera koje reguliraju autonomiju Južnog Tirola, Austrija objavljuje deklaraciju kojom zaključuje sukob započet početkom 20. stoljeća, a pritom nastavlja biti samoprozvanom zaštitnicom koja će u slučaju pogoršanja prava o tome izvijestiti nadležna tijela UN-a (Tatalović, 1998: 46-47).

7. ANALIZA I PRIMJENJENE POLITIKE RJEŠAVANJA SUKOBA

7.1. Politike korištene do 1948.

Ovaj sukob može se podijeliti na tri različite etape, pa je tako prva od preuzimanja regije 1918. sve do 1948. odnosno donošenja prvog Statuta o autonomiji (Stokłosa i Besier, 2014:324). Drugu etapu možemo prikazati u vremenskom periodu od donošenja Prvog Statuta o autonomiji kroz neprovođenje njegovih odrednica, sve izraženijeg nasilja, te diplomatske intervencije međunarodne zajednice koja je rezultirala donošenjem Drugog Statuta o autonomiji. Posljednja etapa i posljednjih 20 godina aktivnog sukoba karakterizira period od 1972. do 1992. to jest do donošenja deklaracije kojom Austrija zaključuje sukob nakon što je talijanska strana provela 137 reformi iz dogovorenog paketa mjera (Wolff, 2004: 393-394).

Krajem prvog svjetskog rata Italija koristi razne argumente kako bi uspjela anektirati ovu regiju. Unatoč stavu ondašnjeg američkog predsjednika Woodrowa Wilsona, a temeljenu na njegovih famoznih 14 točaka kako bi najbolje regiju bilo podijeliti duž etničkih linija Italija je pronalazila izgovore koji su dali naslutiti kakve će vrste politika prve biti korištene u reguliranju etničkih sukoba (Alcock, 2001: 1). Prvi argument proizlazio je iz nedjeljivosti regije, odnosno otkako su Nijemci manjina kada se pribroji većinska talijanska populacija Trentina Italija je imala pravo na preuzimanje cijele regije, drugi razlog bio je geopolitičke prirode definiranja talijanskih granica (Choffy, 1961: 48). Argumentacije je išla u smjeru kako su Alpe prirodna barijera dvama slijevovima, crnomorskom i jadranskom te kako je Brennerski prijevoj značajno prirodno obilježje koje predstavlja prirodnu granicu za razliku od drugih takvih obilježja između provincija Južnog Tirola i Trentina. Nadalje, etnograf Ettore Tolomei konstruira treći razlog za pripajanje Italiji, a to je negiranje tirolskog etniciteta. Kada Tolomei govori o Tirolcima naziva ih germaniziranim Romanima, to jest pred-njemačkim elementom koji se služi njemačkim jezikom radi stoljetne austrijske administrativne, školske i klerske indoktrinacije, a daljnji ekstrem njegovog djelovanja pronalazimo u takozvanom novom otkrivanju drevnih latinskih imena toponima koja su vremenom germanizirana. Iz svega toga Tolomei zaključuje se kako Južni Tirol mora biti oslobođen i vraćen materinjoj kulturi (Alcock, 2001: 1-2).

Iznad navedeni događaji kulminirali su 1922. kada fašisti preuzimaju vlast u Italiji te započinju s politikama eliminacije razlika. Status njemačkog jezika biva degradiran te talijanski dolazi na njegovu poziciju u svim državnim i javnim institucijama, a oni koji talijanski nisu poznavali otpušteni su na licu mjesta (Alcock, 2001: 2). Isključiva uporaba talijanskog jezika nauštrb drugih jedna je od ključnih reformi u pravosuđu, te ukoliko je došlo do sudske parnice ona je u

svojoj cijelosti morala biti provedena na talijanskom jeziku, također pravni zastupnik njemačkog govornika nije mu se mogao obratiti na njemačkom jeziku već je u sudnicu trebala biti dovedena osoba kojoj bi se platilo prevođenje (Alcock, 2001: 2). Svi njemački nazivi gradova i prirodnih obilježja su talijanizirani. Nadalje, osnovnoškolsko obrazovanje provodilo se isključivo a talijanskom jeziku, a njemački je tek mogao biti izborni predmet, političke stranke na njemačkom jeziku su raspuštene, novine na njemačkom jeziku prestale su s izdavanjem, radio postaje na njemačkom jeziku su ukinute, narodna nošnja zabranjena, a naposljetku se provodila već spomenuta talijanizacija tirolskih prezimena, a određena je i regulativa kojom se zabranjuje davanje imena djeci koja mogu vrijeđati talijanske osjećaje, naravno bez jasnih odrednica što to doista jest (Alcock, 2001: 2-3; Weigend, 1950: 369).

Iz spomenutog jasno je vidljivo da se radi o politikama prisilne asimilacije stanovništva međutim da identitet nije lako zatrti niti uz takvu represiju državnih organa pokazuju ondašnje katakombe, odnosno skrivene škole na njemačkom jeziku koje su pohađala tirolska djeca (Alcock, 2001: 2-3). Kako politike asimilacije nisu urodile željenim rezultatom Benito Mussolini pribjegava novim politikama koje bi trebale promijeniti etnički sastav regije. Radi se o prisilnom preseljavanju stanovništva na dva načina jedan je onaj spomenutog ethnic swampinga (McGarry i O'Leary, 1993: 10), a drugi je etničkog čišćenja, odnosno dogovora o repatrijaciji u Treći Reich koji je sklopljen 1939., a provodio se do pada Italije 1943. i njemačke okupacije sjevera zemlje (Weigend, 1950: 367; Alcock, 2001: 3). Italija u poratnom trenutku odbija tirolske zahtjeve za neovisnošću pa tako i politike koje bi konstituirale treću metodu eliminiranja razlika, secesiju (McGarry i O'Leary, 1993: 4). Suprotno željama nacionalista obiju strane te uz intervenciju trećih strana, odnosno posredovanjem saveznika dolazimo do politika upravljanja sukobima koje su iznjedrile De Gasperi-Gruber sporazum 1946. kojim je zajamčena određena razina autonomije (Alcock, 2001: 4). Dotični sporazum postao je aneksom mirovnog ugovora s Italijom te na taj način internacionalizirao problem Južnog Tirola (Peterlini, 2013: 123).

Sporazum je sastojao od triju članaka, prvim da govornici njemačkog jezika uživaju sva prava kao i govornici talijanskog jezika, zatim mogućnosti obrazovanja na materinjem jeziku kao i dvojezičnost svih natpisa u regiji, detalijanizaciju prezimena i kvote za zapošljavanje u javnim službama (Peterlini, 2013: 123-124). Drugim člankom propisuje se autonomna zakonodavna i izvršna regionalna vlast, te naposljetku trećim člankom propisano je da će Italija omogućiti povrat osoba koje su odlučile otići za vrijeme fašističke vlasti (Peterlini, 2013: 124; Alcock, 2001: 5). Dvije godine kasnije i donošenjem Statuta o autonomiji Italija spaja provincije

Trentino i Južni Tirol, tada nazivane provincije Bozen/Bolzano u jednu autonomnu regiju čineći je tako većinski talijanskom, pritom delegirajući puno veću autonomiju cjelokupnoj regiji nauštrb njezinih provincija. Uzevši u obzir kako je regija u cjelini većinski bila talijanska negodovanje govornika njemačkog jezika je nastavljeno (Alcock, 2001: 6-7; Peterlini, 2013: 124). Pristup središnje talijanske vlasti u ovom periodu možemo okarakterizirati kao djelomično hegemonске prirode s obzirom da jedan od instrumenata hegemonске kontrole može biti vladavina većine u liberalnim demokracijama onda kada između dvaju ili više etnosa postoji oprečno mišljenje o institucijama i politikama koje bi se trebale provoditi (McGarry i O'Leary, 1993: 24-25).

7.2. Politike korištene do 1972.

Uz navedenu talijansku reinterpretaciju De Gasperi-Gruber sporazuma gdje je središnja vlast zakidala što je više moguće dogovorenih točaka o autonomiji sukobi proizlaze i iz poslijeratne politike *51-og postotka* gdje je talijanska politička elita i dalje provodila sustavno doseljavanje Talijana na područje provincije Bozen/Bolzano (Pallaver i Fasser, 2012: 75). Industrijska postrojenja koja niču na ovom području označavaju dramatični prijelaz iz gospodarstva temeljenog na primarnim djelatnostima u ono temeljeno na sekundarnim djelatnostima. Tamošnji poljoprivrednici takva postrojenja smatrali su otimanjem zemlje, a dobar dio je posao u njima izbjegavao kako ne bi doprinio talijanskoj ekonomiji što dovodi do egzodusa 50-ih i 60-ih godina (Pallaver i Fasser, 2012: 75). Godine 1956. osniva se Južnotirolsko oslobodilačko vijeće akronima BAS, a koje će kasnije biti označeno kao teroristička organizacija, a sljedeće godine događaju se masovne demonstracije ispred dvorca Sigmundskron (Peterlini, 2013: 125; Pallaver i Fasser, 2012: 74-75).

Iako ne prvi teroristički, no jedan od opsegom značajnijih napada je Južnotirolska noć vatre 12. lipnja 1961., a označila je prvi masovni koordinirani teroristički akt ciljan na električnu infrastrukturu regije kako bi se isključila industrijska zona Bozen/Bolzano koja je smatrana simbolom talijanizacije (Peterlini, 2013: 125-126; Pallaver i Fasser, 2013: 76). Između 1956. i 1988. etnički sukob dosegao je svoje usijanje, a o tome govore podaci o izvedenih 337 terorističkih napada koji su živote uzeli u 41 navratu (Belmonte, 2019: 63). Valja napomenuti da je organizacija BAS bila aktivna sve do 1961. nakon čega je većina članova uhićena (Pallaver i Fasser, 2013: 80). Italija i Austrija uz posredovanje UN-a koji je donio rezoluciju 1497 (XV) od 1960. zajedno sa Južnotirolskom narodnom strankom i devet godina pregovaranja uspjeli su dogovoriti donošenje Drugog Statuta o autonomiji i već spomenutih 137 mjera koje su jamčile ravnopravnost između etničkih skupina (Peterlini, 2013: 126;

Pallaver i Fasser, 2012: 79). Također, sâm statut sastoji se od trinaest dijelova, ukupno 114 članaka i pedesetak točaka (Woodcock, 1992: 137-145).

7.3. Politike korištene do 1992.

Italija je tako 1972. i Drugim statutom o autonomiji pribjela konsocijacionalizmu, to jest podjeli moći kao novoj metodi upravljanja etničkim sukobom u Južnom Tirolu čija su četiri principa; sudjelovanje svih jezičnih zajednica u vladinim tijelima, princip razmjerne zastupljenosti, prava veta, te kulturalna autonomija i jezična prava (Carlà, 2018: 258-259; Pallaver i Fasser, 2013, 84). O iznad navedenim principima velikih koalicija, segmentirane autonomije, obostranog prava veta, proporcionalne zastupljenosti govori i Arend Lijphart kada konsocijacijske demokracije uspoređuje s oprečnim westminsterskim modelom vladavine većine (Lijphart, 1979: 500). Na taj način provincija Južni Tirol nauštrb šire regije dobiva posebni status te se neka pitanja poput korištenja materinjeg jezika, školstva, kulture, dvojezičnosti i etničkih kvota pri zapošljavanju s regionalne prebacuju na provincijalnu razinu (Peterlini, 2013: 128; Carlà, 2016: 9). Dakako pitanja iz domena koje su dodijeljene provincijalnoj razini moraju biti u skladu s talijanskim ustavom, a zakonodavci provincije u obzir moraju uzeti talijanski pravni poredak, ali i međunarodne obveze kojima je Italija potpisnica (Peterlini, 2013: 144).

Na koncu vidljivo je kako upravo posljednji pristup koji je uključivao multilateralni, međunarodni angažman i podjelu moći postepeno smirio međuetničke napetosti u Južnom Tirolu. Unatoč tome što je konsenzus oko rješavanja ovog pitanja isprva bio dogovoren na razini elita on se vremenom razgranjuje prema civilnom društvu i njegovim trans-etničkim organizacijama i strukturama gdje se počinju razvijati zajednički osjećaji teritorijalnog tirolskog identiteta (Dembinska, 2014: 367). Nadalje, europska perspektiva dodatno je stimulirala već pozitivne trendove pa je tako 1995. Austrija zajedno sa Švedskom i Finskom postala punopravnom članicom EU-a, a uvođenje Schengena 1997., to jest modela slobodnog kretanja građana unutar Europske unije suspendiralo je tvrde granične kontrole između austrijskog Tirola i talijanskog Južnog Tirola (Dembinska, 2014: 367; Pallaver, 2015: 138). Daljnji pozitivni učinci očituju se kroz niz pokazatelja, tako Južni Tirol postaje jedna od bogatijih regija Europe, a provincije zadržavaju do 90% poreza prikupljenih na svom teritoriju što znači da se tim javnim novcem izravno može investirati u nove infrastrukturne i druge projekte. Dvojezični obrazovani sustav izjedrio je generacije mladih Tirolaca koji uz materinji jezik u školama uče talijanski ili njemački, a što uvelike olakšava daljnje premošćivanje razlika

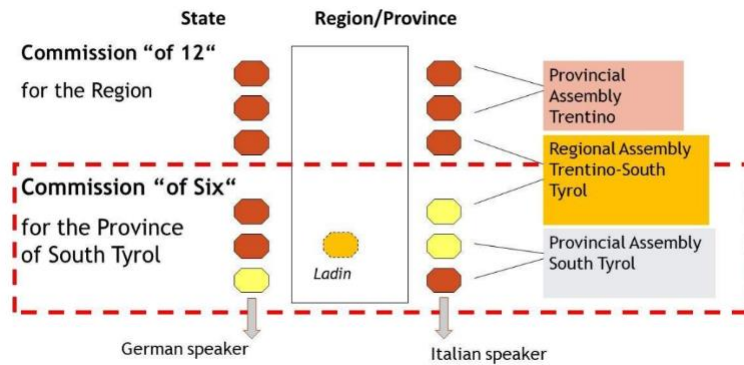
i sve tješnju suradnju i razumijevanje među građanima, pripadnicima različitih etnosa (Dembinska, 2014: 367).

7.4. Struktura autonomije

Struktura autonomije regije Trentina-Južnog Tirola četveroslojne je prirode, a nju čine prvenstveno središnja vlast, zatim regionalna i provincijska vlast, te naposljetku lokalna uprava. Struktura institucija simetrične je prirode zato što je Italija sačinjena od mnoštva regija dalje podijeljenih na provincije, odnosno spomenuta regija nije presedan u ustavnom pravu. Unatoč spomenutoj simetriji, funkcionalno gledano ta regija je asimetrična iz dvije perspektive, prvenstveno jer uživa poseban autonomni status (*tal. statuto speciale*) za razliku od ostalih regija s običnim statusom (*tal. statuto ordinario*), a drugo zbog zasebnog statusa provincije Južni Tirol unutar regije što dodatno raslojava moć. Drugim riječima vodoravna podjela moći, odnosno legislativa i egzekutiva u Južnom Tirolu pojavljuju se na više razina okomite moći, regionalnoj i provincijalnoj. Nadalje, što se same distribucije moći tiče, središnja talijanska vlast zadržava svu zakonodavnu i izvršnu moć koja nije izrijekom delegirana regionalnoj i provincijalnoj razini što Stefan Wolff opisuje kao centrifugalnu devoluciju kako bi ilustrirao prenošenje moći iz središta na periferiju. Koordinacija pri donošenju regulativa u regiji provodi se mehanizmima poput zajedničkih komisija i tijela koja prate njihovu provedbu, a mogući sporovi rješavaju se unutar sudstva ili privremenih povjerenstava. Naposljetku, za postojeće strukture u Južnom Tirolu postoje tri vrste jamstva; međunarodno, ustavno i ono uređeno posebnim zakonima kako bi sve uključene strane prihvatile trajnost prethodno institucija (Wolff, 2004: 395-405).

Slika 3 prikazuje Zajedničke komisije dvanaestorice ili šestorice članova koji autonomnoj provinciji Južni Tirol omogućuju donošenje posebnih zakonskih dekreta kojima se reguliraju pitanja od značaja za regiju. Zakonski dekreti su ujedno i pravna norma slabija jedino od talijanskog ustava kako bi se sačuvala autonomija provincije. Važno je napomenuti kako se zakonski dekreti donose konsenzusom članova, a ujedno služe i za daljnju devoluciju odnosno prijenosa prava sa središnje vlasti na provincijsku što se prikazuje niže na slici 4. Članovi koji čine komisiju šestorice imenovani su po principu dvostruke jednakosti, tako središnja vlast u Rimu od tri moguća povjerenika mora birati jednog govornika njemačkog jezika, a provincijski parlament Južnog Tirola od dva povjerenika mora birati jednog talijanskog govornika dok je treći povjerenik biran zajednički u regionalnom parlamentu regije Trentino-Južni Tirol (Kössler, 2020.)

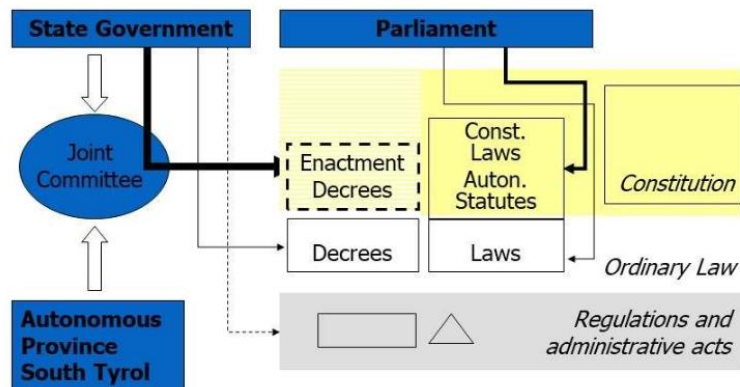
Slika 3 Dvije zajedničke komisije, dvanaestorka i šestorka

Izvor: e-learning.eurac.edu

<https://e-learning.eurac.edu/en/autonomy-south-tyrol/#/lessons/0kWrhxJSZiUACBGa7GzWvIICA4NB3jCE>

Slika 4 Zakonski dekreti u pravnoj hijerarhiji

⇒ Negotiated legislative process - "bypassing" Parliament

Izvor: e-learning.eurac.edu

<https://e-learning.eurac.edu/en/autonomy-south-tyrol/#/lessons/idUQ1aQDHztIo-88sftNpNJHkIbdWKRJ>

8. ZAKLJUČAK

Iz do sada prikazanih podataka razvidno je kako se od izloženih tipova etničkih sukoba u Južnom Tirolu radi o onom koji ima elemente sukoba za građanska prava, ali i etničkog ustanka jer se radi o pritisku na središnju vlast kako bi se postojeće nepravedno stanje ispravilo, prvo većom društvenom uključivošću njemačkih govornika, a zatim pokreta koji su zahtijevali veću autonomiju pa i odcjepljenje (Notholt, 2009: 1.06). Razina nasilja varirala je od bezazlenog dijeljenja letaka koji su pozivali na zauzimanje snažnijeg stava o samoodređenju, pa sve do masovnih napada za vrijeme Noći vatri (Pallaver i Fassler, 2012: 75-76). Vidljivo je kako sukob prati kronološku dimenziju eskalacije po Stuartu Notholtu, a od daljnjeg pogoršanja sačuvali su ju sporazumi i intervencija međunarodne zajednice (Notholt, 2009: 1.08). Nadalje, nakon prikazanih metoda reguliranja etničkog sukoba zaključujemo kako se Italija kroz vrijeme koristila svestranim nizom od prisilnog preseljavanja stanovništva, njegove asimilacije, hegemonске kontrole, pa sve do konsocijacije koja je naposljetku pokazala pozitivne rezultate (McGarry i O'Leary, 2013: 4).

Razlozi zašto je konsocijacija, odnosno podjela moći zaživjela u Južnom Tirolu nakon desetljeća sukoba i krvavih napada nalaze se u jedanaest preduvjeta čije ispunjavanje može biti indikatorom uspjeha ili neuspjeha ove politike. Spomenuti preduvjeti se mogu podijeliti na šest faktora podložnih državnim strukturama i pet faktora podložnih volji političkih aktera (Scheckener, 2002: 211). Prvi zadovoljeni preduvjet za uspješnu provedbu konsocijacije je relativni ekvilibrij kojim se postulira kako bi za uspješnu konsocijaciju konfiguracija populacije trebala biti takva da niti jedna skupina ne čini apsolutnu većinu što na primjeru Južnog Tirola i je slučaj ako provincije Bozen i Trentino tretiramo odvojeno (Scheckener, 2002: 211). Potom dolazimo do preduvjeta neznačajne društveno-ekonomske razlike gdje se govori kako su za uspjeh konsocijacije potrebne slične ekonomske prilike sukobljenih strana u vidu medijalnih plaća, standarda života i razine obrazovanja što je u Južnom Tirolu postignuto od 1970-ih. Treći preduvjet je teritorijalna segmentacija koja je Južnom Tirolu omogućila takozvanu dvostruku autonomiju koja je neke ovlasti regije prenijela na provinciju Bozen/Bolzano (Scheckener, 2002: 211-212).

Zatim dolazimo do sveobuhvatne odanosti gdje većina građana dijeli zajedničke simbole, institucije, ideale i vrijednosti. Iako to nije bio slučaj u Južnom Tirolu gdje su govornici njemačkog jezika regiju nazivali Južnim Tiroлом implicirajući time da se radi o dijelu Tirola odvojenim od Austrije, a Talijani novotvorenicom Alto Adige, dolazi do pozitivnog pomaka o kojem govori i Magdalena Dembinska (Scheckener, 2002: 213). Peti preduvjet dotiče se

preklapajućih rascjepa što zvuči kao oksimoron, međutim radi se o postulatu kojim se nalaže kako politički i drugi nesporazumi društva moraju mobilizirati obje strane podjednako što dovodi do preklapajućeg članstva koje sprječava nastajanje homogenih grupacija što doduše nije slučaj u Južnom Tirolu. Posljednji strukturalni aspekt čini umjereni pluralizam nasuprot nacionalnim frontama gdje jedna stranka ne bi trebala biti jedinstveni zastupnik neke etničke zajednice, međutim ni preveliki broj stranaka nije optimalan otkako se tako gubi njihov koalicijski potencijal (Scheckener, 2002: 213-214). Sedmi i neophodan preduvjet nazvan je dominantnim elitama, a kojim se pretpostavlja postojanje elita koje za kompromise i sporazume uspijevaju dobiti unutarnju, odnosno podršku vlastite zajednice (Scheckener, 2002: 214-215). Vodstvu Južnotirolske narodne stranke to je pošlo za rukom 1969. kada uspijevaju uvjeriti tijesnu većinu zastupnika u provincijskom Landtagu za prihvaćanje paketa 137 reformi (Scheckener, 2002: 214-215).

Daljnji preduvjet je poštovanje statusa quo, a koji podrazumijeva da sve stranke koje će pristupiti konsocijacijskom modelu u njega doista i vjeruju ne priželjkujući vremenom postići hegemonijsku kontrolu ili promjenu teritorijalnih granica što je postignuto nakon 1972. Idući element su tradicije kompromisa i međusobnog razumijevanja koje se razvijaju godinama, a temelje imaju u povijesnim sporazumima koji ukazuju na mogućnost suživota sukobljenih strana. Predzadnjim preduvjetom sveobuhvatnog sudjelovanja govori se kako za održavanje konsocijacionalizma predstavnici sukobljenih strana moraju sudjelovati u pregovorima (Scheckener, 2002: 215-216), a posljednji preduvjet kojeg navodi Ulrich Scheckener su unutarnji kompromis i izvanjski pritisak gdje ističe kako konsocijacija kao rješenje mora proizaći samostalno, nenametnuta od strane trećih aktera. U slučaju Južnog Tirola izvanjski pritisak austrijske i talijanske vlade bio je više – manje posrednički jer su unatoč nacrtu prijedloga i bilateralnim sastancima sukobljene strane same morale dogovoriti detalje podjele moći (Scheckener, 2002: 216-217).

Jedan od mogućih odgovora za uspjeh podjele moći u Južnom Tirolu možemo pronaći i u već ranije spomenutim teorijama, odnosno pristupima rješavanja etničkih sukoba autora Marca Howarda Rossa. Ovdje ćemo istaknuti dvije teorije koje najbolje opisuju sukob u Južnom Tirolu, a radi se o teoriji ljudskih potreba i teoriji principijelnog pregovaranja (Ross, 2000: 1022). Etnički sukob unutar teorije ljudskih potreba započinje osjećajem oštećenosti jedne strane u vidu uskraćivanja autonomije, marginaliziranja aspekata identiteta poput jezika, te onemogućavanja osobnog razvoja dok sukob sa strane teorije principijelnog pregovaranja započinje radi oprečnih viđenja rješavanja problema (Ross, 2000: 1011-1014). Konsocijacija

se za razliku od ostalih metoda koje su korištene pri reguliranju etničkog sukoba na solidan način dotiče temeljnih uzroka nastajanja sukoba te pruža okvir u kojemu se mogu iznaći rješenja zadovoljavajuća po obje strane.

Unatoč tome što se etnički sukobi razlikuju od primjera do primjera, uspješno rješavanje jednoga od njih u ovom slučaju onoga u Južnom Tirolu govori o tome kako je moguće iznaći rješenje i nakon gotovo stoljetnog sukoba osebujne povijesti. Ukoliko promatramo aktualne prilike u svijetu malo je vjerojatno da će u budućnosti etnički sukobi na bliži i srednji rok izgubiti na važnosti. Od Horowitzeva spomenuta tri pogleda na etničke sukobe po modernizmu možemo zaključiti kako etnički sukobi doista predstavljaju zapreku daljnjem razvitku i napredovanju određene države ili regije na kojoj se nalaze. Međutim ta barijera nije nužno i nepremostiva ukoliko se pri njezinom rješavanju koriste shodne politike, a koje se mogu pronaći analiziranjem povijesti sukoba i već provedenih politika te posljedičnog praćenja javnog mnijenja građana. Također, može se konstatirati kako etnički sukobi djelomično jesu produkt modernizacije što afirmiraju mnogi akteri kada navode kako je ekonomska situacija društvenih zajednica jedan od niza ključnih uzročnika sukoba ali i limita pri njegovu rješavanju.

Možebitni nedostaci ovog rada kriju se u samom opsegu tematike etničkih sukoba te njihovoj pozadinskoj raznovrsnosti i složenosti. Do sada skupljena ali i buduća saznanja važno je prikupljati i usustavljivati kako bi ona išla ukorak s progresijom vremena i budućim događajima za koje će se trebati iznaći rješenje. Interdisciplinarni pristup etničkim sukobima pruža optimalan uvid u širok spektar faktora koji do njih dovode i koji mogu asistirati pri njihovom upravljanju i minimiziranju potencijalnih pogrešnih koraka. Također, spomenuli smo kako etnički sukobi mogu biti povodom za izvanjsku intervenciju i neposrednu ugrozu državne suverenosti ali i unutarnji sukob koji u svojem krajnjem obliku može zadobiti formu građanskog rata. Težinu ovog fenomena treba ozbiljno shvatiti posebice na prostorima gdje se etnicitet, emocije i evociranje povijesnih događaja koriste kao sredstva propagande u svrhu održavanja prividne demokracije u korist autoritarnih vođa.

9. LITERATURA

Alcock, A. (2001). *The South Tyrol Autonomy. A Short Introduction.*

Belmonte, A. (2019). Selection after terror: evidence from 30 years of terrorism in South Tyrol. *Economics letters*, 179, 62-65.

Carlà, A. (2016). South Tyrolean Solutions to Ethnic Conflicts from a Security Studies Perspective. *Ethnopolitics*, (41).

Carlà, A. (2018). Peace in South Tyrol and the limits of consociationalism. *Nationalism and Ethnic Politics*, 24(3), 251-275.

Choffy, S. C. (1961). The Problem of the South Tyrol. *World Affairs*, 124(2), 47–49.
<http://www.jstor.org/stable/20670001>

Coakley, J. (1992). The resolution of ethnic conflict: Towards a typology. *International political science review*, 13(4), 343-358.

Dembinska, M., Máracz, L., & Tonk, M. (2014). Introduction to the special section: minority politics and the territoriality principle in Europe. *nationalities Papers*, 42(3), 355-375.

Gerth, H. H., & Mills, C. W. (1946). *Politics as a Vocation. From Max Weber: Essays in Sociology*, 77-128.

Horowitz, D. L. (2000). *Ethnic groups in conflict, updated edition with a new preface.* Univ of California Press.

Huntington, Samuel P. “The Clash of Civilizations?” *Foreign Affairs* 72, no. 3 (1993): 22–49.
<https://doi.org/10.2307/20045621>.

King Jr, M. L. (2010). *Where do we go from here: Chaos or community? (Vol. 2).* Beacon Press.

Kössler, K. P. (2020). *Institutions and Intergovernmental Relations (E-Learning Course: Autonomy of South Tyrol).*

Kuzio, T. (2022). Why Russia Invaded Ukraine. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, (21), 40-51.

Latour, C. F. (1965). Germany, Italy and South Tyrol, 1938-45. *The Historical Journal*, 8(1), 95–111. <http://www.jstor.org/stable/3020306>

- Lijphart, A. (1979). Consociation and federation: conceptual and empirical links. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 12(3), 499-516.
- Markusse, J. (1997). Power-sharing and 'consociational democracy' in South Tyrol. *GeoJournal*, 43, 77-89.
- McGarry, J., & O'Leary, B. (Eds.). (2013). *The politics of ethnic conflict regulation: Case studies of protracted ethnic conflicts*. Routledge.
- Notholt, S. (2009). *Fields of Fire: An Atlas of Ethnic Conflict*. Lulu. com.
- Pallaver, G., & Fassler, M. (2012). Reconciliation following terrorism in South Tyrol: A successful story of peacemaking by consociational democracy and power-sharing. In *Reconciliation after Terrorism* (pp. 71-93). Routledge.
- Pallaver, G. (2015). Confederalizing via European Integration: South Tyrol from Habsburg to the Present. In G. Bischof & F. Karlhofer (Eds.), *Austrian Federalism in Comparative Perspective* (Vol. 24, pp. 128–148). University of New Orleans Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctt1n2txpf.12>
- Peterlini, O. (2013). Foundations and institutions of South Tyrol's autonomy in Italy. In *Practising Self-Government. A comparative Study of Autonomous Regions*, ed. by Yash Ghai, and Sophia Woodman, 118-162.
- Roshwald, A. (2015). *Civic and ethnic nationalism*. Willy Online Library.
- Ross, M. H. (2000). Creating the conditions for peacemaking: theories of practice in ethnic conflict resolution. *Ethnic and Racial Studies*, 23(6), 1002-1034.
- Schneckener, Ulrich. "Making power-sharing work: Lessons from successes and failures in ethnic conflict regulation." *Journal of Peace Research* 39.2 (2002): 203-228.
- Sekulić, D. (2015). *Ethnic Cleansing and Ethnic Swamping*. The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism, 1-3.
- Stokłosa, K., & Besier, G. (Eds.). (2014). *European border regions in comparison: overcoming nationalistic aspects or re-nationalization?*. Routledge.
- Tatalović, S. (2010). *Globalna sigurnost i etnički sukobi*. Biblioteka Universitas, Zagreb.
- Tatalović, Siniša. "Etničke manjine i sigurnost." *Politička misao* 35, br. 4 (1998): 36-59.

Weigend, G. G. (1950). Effects of Boundary Changes in the South Tyrol. *Geographical Review*, 40(3), 364–375. <https://doi.org/10.2307/211215>

Williams, D. U. (2015). How useful are the main existing theories of ethnic conflict?. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 4(1), 147.

Wolff, S. (2004). The institutional structure of regional consociations in Brussels, Northern Ireland, and South Tyrol. *Nationalism and Ethnic Politics*, 10(3), 387-414.

Woodcock, G. (1992). The New Autonomy Statute of Trentino-Alto Adige (the end of the South Tyrol Question). *Il Politico*, 57(1 (161)), 127–145.

<http://www.jstor.org/stable/43101291>

INTERNETSKE STRANICE

E-learning.eurac.edu (2020) <https://e-learning.eurac.edu/en/autonomy-south-tyrol/#/>

Pristupljeno 27. kolovoza 2023.

Italian Wine Central (2013) <https://italianwinecentral.com/denomination/igp-trevenuezie-3/>

Pristupljeno 26. kolovoza 2023.

SAŽETAK

Politike rješavanja etničkog sukoba u Južnom Tirolu u 20. stoljeću

Prethodno stoljeće pokazalo je kako etnički sukobi kao fenomen ne zastarijevaju već su i dalje prisutni na međunarodnoj pozornici, a važnost njihova razumijevanja odražava se na sigurnost države same. Unutar ovog rada prikazuje se definicija etniciteta kao ljudskog konstrukta te njegovih čimbenika što vodi k teorijama etničkih sukoba i njihovih tipova. Pozornost se usto pridaje metodama upravljanja etničkim razlikama kao i teorijama rješavanja međuetničkih sukoba. Nadalje, povijesnim prikazom utvrđuju se okolnosti i faktori koji su doveli do etničkog sukoba u Južnom Tirolu, ustanovljuju se politike koje su provedene u periodu od sedamdeset godina, te njihove implikacije na razrješenje problema. Naposljetku prikazuje se kako posljednji korišteni model upravljanja sukoba, onaj konsocijacijski polučuje pozitivne rezultate, te potencijalne razloge zašto je tomu tako.

Ključne riječi: Južni Tirol, Italija, etnicitet, etnički sukob, konsocijacija, jezik, politike, metode reguliranja, povijest

ABSTRACT

Politics of Ethnic Conflict Resolution in South Tyrol in the 20th Century

Previous century has shown us that ethnic conflicts as phenomena do not grow old rather that they are very much present on an international scale, also the understanding of which is of an immense importance to national security. In this paper, the definition of ethnicity as a human construct shall be presented, as well as factors that comprise it. The latter lead us to theories of ethnic conflict alongside their types. In addition, focus is set onto methods of macro-political forms of ethnic conflict regulation together with theories of ethnic conflict resolution. Furthermore, historical accounts provide us with circumstances and factors that have led to ethnic conflict in South Tyrol in the first place. Aforementioned sources tell us which policies have been used during this period alongside their implications to problem solution. Lastly consociational model of ethnic conflict resolution is shown in detail due to its positive impacts in South Tyrol.

Keywords: South Tyrol, Italy, ethnicity, ethnic conflict, consociation, language, politics, methods of regulation, history